
Priekšvārds

Šis „Mežzinātnes” laidiens ir ceturtais tematiski vienotais rakstu krājums par pētījumiem, ko veikuši LVMI „Silava”, Latvijas Valsts koksnes ķīmijas institūta, Latvijas Lauksaimniecības universitātes un Latvijas Universitātes zinātnieki, un to rezultātiem, risinot Latvijas Zinātnes padomes sadarbības projektu Nr. 0038 „Teorētiskie priekšnoteikumi skujkoku mežu racionālai apsaimniekošanai”. Pirmais rakstu krājums bija veltīts priežu mežu, nākamie divi – egļu mežu un šis – abu skuju koku mežu pašreizējās struktūras analīzei intensīvas saimnieciskās darbības apstākļos, prognozējot lietderīgākos pasākumus meža atjaunošanai un ražīgu, veselīgu un kvalitatīvu kokaudžu izaudzēšanai. Projekta iestrādē piedalījušies 38 zinātnieki, un viņu izpētes rezultāti apkopoti 52 anonīmi recenzētās publikācijās.

Modelējot mežsaimnieciskās darbības sekas, kas var izpausties pēc gadu desmitiem, apzināta pašreizējo klimatisko izmaiņu ietekme uz Latvijas skuju koku mežu struktūru, tās komponentiem un to savstarpējām attiecībām. Objektīvi izvērtējot mērījumu rezultātus, jāsecina, ka Latvijas mežu mozaīkveida struktūra, ar savstarpēji atšķirīgiem nelieliem nogabaliem, ir labs priekšnoteikums bioloģiskās daudzveidības nodrošināšanai ilgākā laika posmā.

Meža ekosistēmas galvenais komponents ir kokaudze. Kokaudžu kvalitātes pētījumi pēdējos piecdesmit gados tikpat kā netika veikti. Apzinoties stumbru koksnes kvalitātes izšķirošo nozīmi gan kokmateriālu tirgū, gan mežsaimniecībai kopumā, rastas atbildes uz vairākiem jautājumiem: kāda mērvienība vislabāk raksturo koksnes kvalitāti, kāda ir koksnes kvalitāte dažādos meža tipos, kādi mežsaimnieciskie pasākumi veicami, lai kokaudzes kļūtu augstākā un kvalitatīvāka, kāda ir nekoksnes produktu vērtība saistībā ar kokaudzes struktūru?

Daudzas no iegūtajām atziņām būtiski atšķiras no tām, kas joprojām tiek tiražētas, raksturojot meža ekoloģisko un ekonomisko vērtību. Kokaudzēs, kas izaudzētas no selekcionēta stādmateriāla retās audzēs, stumbru kvalitāte ir augstāka nekā tajās audzēs, kas veidojušās no pārbiezinātām jaunaudzēm; mistraudzēs stumbru kvalitāte nav augstāka kā tīraudzēs; skuju un zaļo zariņu (zaleņa) aizvākšana cirsmu izstrādes laikā neizjauc biogēno elementu apriti meža ekosistēmā un nesamazina nākamās kokaudzes ražību. Eglēm, atšķirībā no gaismas prasīgajām priedēm un bērziem, sugas izdzīvošanai vislabākā kokaudzes struktūra ir salikta dažādvecuma audze. Patlaban krietna daļa no sākotnēji ļoti ražīgām vienvecuma kultūrām sāk sabrukt jau 40 gadu vecumā. Raugoties uz to no saimnieciskā viedokļa, kokaudžu it kā priekšlaicīgs sabrukums uzskatāms par

mežsaimniecības neveiksmi, taču ekoloģiski vērtējot – tas ir sugas saglabāšanās process, kas nav izmaināms, un ar to ir jārēķinās. Pēdējā, ceturtajā rakstu krājumā, pētot ražīgo kokaudžu noturību un populāciju fenoloģiskās atšķirības, aprakstīti arī rezultāti, kas iegūti koku ģenētiskajā analizē molekulāro marķieru līmenī.

Cerams, ka argumentētās atziņas par to, kādam jābūt un kā veidojams 21. gadsimta mežs, tiks uzklašītas, koriģējot meža apsaimniekošanas stratēģiju un taktiku.

LZP 0038 sadarbības projekta vadītājs

Dr.hab.silv. P. Zālītis